

ЕДУКАЦИЈА НАВИЈАЧА И ПРИПАДНИКА ПОЛИЦИЈЕ У ЦИЉУ СУПРОТСТАВЉАЊА ФУДБАЛСКОМ ХУЛИГАНИЗМУ¹

Др Бојан Јанковић²

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Проф. др Саша Милојевић³

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Проф. др Бобан Милојковић⁴

Криминалистичко-полицијска академија, Београд

Сажетак: На последњем европском првенству у фудбалу, одржаном у Пољској и Украјини, могло се видети да фудбалски хулигани не мирују, да су се на улицама нарочито пољских градова, манифестују изливи насилничког понашања. Иако је пољска полиција предузела низ превентивних мера да до насиља не дође, хулигани из Русије, Хрватске и Пољске су се показали у најгорем светлу. Ради се о хулиганима из бивших социјалистичких држава које су се суочили са проблемом хулиганизма последњих двадесет година, за разлику од држава које су се и у дужем периоду сусретале са тим проблемом, попут Велике Британије, Италије, Немачке, Холандије. Та друга група земаља се на почетку супротстављања фудбалском хулиганизму предузела низ веома строгих репресивних мера, законодаваца, полиције, судова, али када су уочили да оне саме не могу да постигну потребан ниво безбедности, укључили су и низ превентивних мера. Те мере су обухватале пре свега едукацију и рад са младим навијачима, али и промену репресивних тактика полицијских јединица, проактивним поступањима, за које је била неопходна додатна специјализована едукација полицијских јединица.

С тим у вези, за потребе третиране тематике спроведено је истраживање ставова одређеног броја полицијских службеника Интервентних јединица Министарства унутрашњих послова Републике Србије који обезбеђују спортске приредбе. Добијени резултати указују да у Републици Србији не постоји континуирани систем едукације навијача и полицијских службеника у циљу супротстављања фудбалском хулиганизму. За решавање конкретне проблема аутори су понудили конкретне модалитете едукације на националном нивоу уз ослонац на позитивна решења у појединим европским државама.

Кључне речи: едукација, навијачи, полиција, фудбал, хулиганизам.

ХУЛИГАНИЗАМ У ЕВРОПИ И СРБИЈИ

У садашњим друштвено-економским условима обезбеђење спортских приредби као облика одређених јавних скупова један је од најкомплекснијих и законом одређених полицијских послова. Од успешности у извршењу задатака обезбеђења спортске приредбе зависи и стање јавног реда и мира – не само на спортском објекту, већ и на ширем геопростору. Нису ретки случајеви да се нарушавање јавног реда и мира на стадиону у виду хулиганизма младих, пренесе и ван њега, и често прерасте у грађанске нереде у којима долази до угрожавања личне и имовинске сигурности грађана, као и до уништења или оштећења државне и имовине грађана.⁵ При томе, хулиганизам младих нарочито је изражен на спортским приредбама међународног карактера, великим англомерацијама и у мешовитим националним срединама.

1 Рад је настао као резултат реализовања научноистраживачког пројекта Криминалистичко-полицијске академије у Београду, под називом „Структура и функционисање полицијске организације – традиција, стање и перспективе“.

2 bojan.jankovic@kpa.edu.rs

3 sasa.milojevic@kpa.edu.rs

4 boban.milojkovic@kpa.edu.rs

5 Вулетић, Ж., Илић, А., Милојковић, Б. (2009). Модел геотопографског обезбеђења употребе јединица полиције при интервенцији на успостављању нарушеног јавног реда и мира у већем обиму, *Безбедност*, 50(1-2), стр. 330.

Примера ради, на последњем европском првенству у фудбалу, одржаном у Пољској и Украјини, и поред предузетих безбедносних мера и уложених великих финансијских средстава дошло је до излива хулиганског насиља, услед којег је настала материјална штета, повређено на десетине навијача и полицајаца, и смрти једног навијача. Нереди су пре свега наступили у Пољској, и њих су иницирали, и у њима учествовали, пре свега хулигани из Русије, Хрватске и Пољске. Све три државе имају проблем са хулиганизмом, и у њима су покренуте акције на превенцији настајања и сузбијања овог проблема. Међутим, хулиганизам у тим земљама је у ширем обиму настао деведесетих година 20. века, а ефикасније мере су примењене нешто касније, за разлику од држава западне Европе, где је хулиганизам раније настао, али су и раније покренуте мере против њега. Државе источне Европе, бившег социјалистичког уређења, покренуле су акције пре свега репресивног карактера, које су се односиле на доношење строжих законских норми и примену репресивних полицијских мера. Такав почетак је био и код држава западне Европе, али су оне убрзо схватиле да наведени приступ не доноси адекватне резултате.

Имајући то у виду, државе западне Европе су поред репресивних мера, укључиле и низ превентивних мера, пре свега, рад са млађим навијачима, њиховој едукацији, и промена искључивих репресивних мера полиције, односно примену нових проактивних полицијских мера на пољу супротстављања хулиганизму које укључују обавештајни рад на прикупљању информација, одржавање контакта са навијачима, истицање значајније улоге истинских љубитеља фудбала, а предуслов за такав приступ полиције је едукација полиције усмерена на решавање елаборираног проблема.⁶

Када се разматра стање у Републици Србији може се констатовати да последњи статистички показатељи указују на позитивне тенденције везане за безбедност одржавања спортских приредби, али да је Србија по параметрима још увек далеко од осталих европских држава у третираној области. У Републици Србији не постоје посебне евиденције у којима се евидентира искључиво насиље на фудбалским утакмицама, већ МУП Републике Србије обрађује статистички податке које су везани за насиље на свим спортским приредбама, али је очигледно да се највећи број насилних догађаја може везати за фудбалске утакмице. Према упоредним подацима подацима МУП-а Републике Србије за 2010 и 2009. годину⁷, у Србији је одржано је 44.748 спортских скупова што је нешто изнад њиховог броја у 2009. години (43.692), али је број случајева озбиљнијег нарушавања јавног реда на овим скуповима смањен за око 20% (са 130 на 102). У 2010. години није било случајева насилничког понашања навијача са смртном последицом, а број повређених лица смањен је за око 40% (са 192 на 119). Број интервенција полиције приликом одржавања спортских скупова је сличан у обе године (110:111), док је број кривичних дела извршених над полицијским службеницима задуженим за безбедност спортских манифестација смањен готово за половину (са 40 на 23), а број повређених полицијских службеника приликом интервенција за 65% (са 45 на 16). Због нарушавања јавног реда, прекинут је исти број спортских приредби као и у 2010. години (69).

Током посете Фудбалском савезу Србије, 2011. године, челници светске и европске фудбалске организације су нагласиле чињеницу да Србија има велики проблем са фудбалским хулиганизмом. Такође, српским домаћинима је наглашено да уколико не реше наведени горући проблем Србија ће бити искључена из свих међународних фудбалских такмичења. Испред челника српског савеза и државе постављени су бројни задаци који би се требало испунити кроз примену правних и безбедносно-сигурносних мера.⁸ Посебно су биле наглашене безбедносно-сигурносне мере које су се односиле на бољу едукацију полицијских службеника у области супротстављања хулиганизму. Такође, једна од приоритетних мера јесте ради на стимулсању превенције насиља, посебно на обавезу рада полиције на креирању боље комуникације између полиције и навијача, као и ублажавање полицијског стила (репре-

6 Milojević, S., Janković, B. (2011). *Proactive approach of the police in combat against football hooliganism*, in: Archibald reiss days – thematic conference proceedings, Academy of criminalistic and police studies, Belgrade, p. 738.

7 МУП Републике Србије (2011). *Извештај о раду МУП-а Републике Србије за 2010. годину*, Београд, стр. 5.

8 Јанковић, Б., Милојевић, С. (2011). Међународна полицијска сарадња у борби против насиља на фудбалским утакмицама, у: *Сузбијање криминала у оквиру међународне полицијске сарадње – зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем*, Тара, стр. 150.

сивног) путем јачања пријатељских односа са навијачима. УЕФА је посебно инсистирала на ставу, која су показала и неколико истраживања, да проактивни приступ полиције даје боље резултате него, раније, реактивно деловање полиције.⁹ Први пут такав профил деловања полиције примењен је, у ширим размерама, на Европском првенству у фудбалу 2000. године које је одржано у Белгији и Холандији, а на основу практичних искустава и истраживања. У сржи профила је била идеја да се према навијачима полиција понаша пријатељски, али да им се јасно стави до знања да неће толерисати било какве облике хулиганизма. Тај полицијски приступ се заснивао на препознавању потенцијално насилних ситуација и правовременим интервенцијама, док насиље не ескалира.

С тим у вези, за потребе ефективнијег и ефикаснијег супротстављања друштвено штетним и опасним понашањима на спортским приредбама у Републици Србији потребна су између осталог, стална истраживања третиране тематике на међународном и националном плану, а нарочито на изналажењу оптималног и континуираног система едукације навијача и полицијских службеника у циљу супротстављања фудбалском хулиганизму.

ЕДУКАЦИЈА НАВИЈАЧА

Насиље навијача се разликује у односу на друге криминалне активности, између осталог, и по мотиву, који је често нејасан или га није могуће са сигурношћу утврдити. За разлику од других извршилаца кривичних дела и прекршаја, који избегавају контакт са полицијом, навијачке групе насиље и недолично понашање испољавају и према припадницима полиције.¹⁰ Због специфичности фудбалског хулиганизма, веома је тешко пронаћи адекватан начин супротстављања овом феномену. Један од могућих начина јесте едукација одређених група навијача. Први корак ка успешној едукацији навијача је утврђивање структуре навијача који најчешће учествују у насилним инцидентима, како би се будући програми прилагодили узрасту и потребама одређених група навијача.

Да би се добила јаснија слика стања у Републици Србији, извршено је истраживање у којем је анонимно анкетирани одређен број полицијских службеника Интервентних јединица Министарства унутрашњих послова Републике Србије који обезбеђују спортске приредбе.¹¹ Анализом добијених одговора уочени су одређене карактеристике насиља на спортским приредбама у Републици Србији. Између осталих постављених питања, најзанимљивији одговори су добијени на питање које се односи на узраст лица која врше насиље. Полицијски службеници су се у 94% случајева изјаснили да су то лица узраста од 14 до 25 година, у 6% случајева да су то лица од 25 до 35 година. Добијени податак забрињава јер показује да су извршиоци насиља веома млади људи, са којима се најлакше може манипулисати.

Да су млади најзаступљенији у насиљу на фудбалским утакмицама, индиректно може указати и истраживање¹² у коме су учествовали припадници навијачких група „Делије“ (навијачи ФК Црвена Звезда), „Гробари“ (навијачи ФК Партизан) и „Торцида“ (навијачи ФК Нови Пазар), које не ретко учествују у насиљу повезано са фудбалским утакмицама. Чак 45,57% анкетираних навијача је био до 20 година старости, 38,52% навијача је био од 21 до 30 године и 16,91% је било преко 30 године старости. Наведено истраживање није потпуно, јер не указује колики је проценат малолетника, чланова навијачких група учествовало у насиљу на фудбалским утакмицама. Међутим, друго истраживање спроведено, такође на територији Србије, показује да су сви малолетници који су извршили кривично дело насилничког понашања на спортској приредби били припадници одређене групе навијача.¹³

9 Опширније: Adang, O., Brown, E. (2008). *Policing Football in Europe*, Politieacademie Apeldoorn.

10 Милошевић, Г., Милашиновић, С. (2011). Насиље навијачких група у Србији и криминалитет малолетника, *Теме*, Ниш, бр. 2/11, стр. 499.

11 Опширније: Јанковић, Б. (2010). Превенција насиља на спортским приредбама, *Гласник права*, бр. 3/2010, Крагујевац, стр. 138.

12 Миленовић, Ж. (2012). Образовање у функцији сузбијања насиља навијачких група на фудбалским утакмицама, *Безбедност*, Београд, бр. 1/2012, стр. 14.

13 Милошевић, Г., Милашиновић, С. (2011). Насиље навијачких група у Србији и криминалитет малолетника, *Теме*, Ниш, бр. 2/11, стр. 503.

Сва поменута истраживања указују да су млади најчешће актери у највећем броју насилних аката на фудбалским утакмицама, или догађајима везаним за њих. Процес социјализације добија специфичне карактеристике у животном добу када настаје раскорак између физичке и психичке зрелости младих људи и њихове социјалне несамосталности и зависности. То је доба између пубертета и званичног стицања пунолетства. Због тога едукација навијача мора бити усмерена према тој категорији младих, који још нису формирани ни као личности, а ни као навијачи, јер је искуство европских држава, које примењују наменске едукативне програме, показало да се они не могу применити на већ формиране навијаче.

Едукација младих је заснована на постулату да је насиље уопште, па и на фудбалским стадионима и око њих, негативни друштвени феномен, који може да доведе до деструкције друштва и дисоцијализације. Имајући у виду променљиву природу хулиганизма и специфичности локалног окружења, стручњаци неколико земаља су закључили да је неопходно укључивање социјалних радника у раду са навијачима. Едукација навијача је део оперативне превентивне политике засноване на средњорочним и дугорочним мерама. Она је део напора који се може описати као „активна социјална превенција“. Предузима се на местима где се циљне групе налазе и где има потребе за таквим приступом, промоцијом позитивне навијачке културе, у којој се истичу позитивни ставови о фудбалу: фудбал је подручје манифестовања посебног стила младих; фудбал је механизам испољавања заједништва; фудбал је најважнији културни феномен савременог доба; фудбал је средство успостављања међуљудских односа; фудбал има позитиван утицај на публику тако што се она позитивно идентификује са такмичарима и клубовима који за њу постају узором; фудбал је медиј позитивне социјализације и индивидуализације, подручје изграђивања личности, групе и друштва, подручје у оквиру којег се индивидуе одвајају од изазова социјално–патолошких и психопатолошких појава, и др.¹⁴

Основни принцип у раду са навијачима јесте активна социјална и образовна акција на терену, од стране квалификованих професионалаца, који раде на циљани начин, фокусирајући се на групе младих навијача. Ти програми не могу да се примене, на старије особе, већ формиране навијаче. Битно је да се програм стално води и развија јер се свет навијача стално мења, па се и тај програм мора такође развијати. Едукативни програми, усмерени на навијаче, могу показати праве резултате ако их је усвојила локална заједница, покренутим унутар локалног клуба или града у коме се клуб налази. Утицај тих програма је део шире превенције или других безбедносних програма имплементираних на локалном нивоу.

У пракси, едукација навијача се одвија на различите начине, углавном због тога што су навијачи различитих профила, али и због различитих испољавања хулиганизма, те је из тог разлога у свакој земљи различит начин деловања на тај проблем. Едукација навијача је флексибилан концепт, прилагођен свакој ситуацији на терену, у складу са локалним потребама и специфичним националним културама. Ти програми су највише развијени у Белгији, Немачкој и Холандији. У наведеним земљама активности предузимају тимови стручњака специјализовани у социјалном или образовном раду и који су упознати са навијачком субкултуром. Због осетљивости области у којима се спроводе активности и комплексности психо-социјалних проблема, за рад са навијачима су задужени тимови експерата. Док се неке активности предузимају на сам дан одигравања утакмице, користећи приступ заснован на ситуационој превенцији, његов главни фокус је ипак заснован на образовним и друштвеним активностима које се предузимају у периоду када се не одржавају фудбалске утакмице. Стални контакт са навијачима је веома битан у остваривању програма. Такав контакт може да се одржи путем рада на терену у стамбеним четвртима или у објектима у којима су заступљени навијачи, као што су угоститељски објекти, спортске кладионице, школе и др. Одржавајући контакт са њима, између мечева, развија се поверење између навијача и тимова задужених за имплементацију програма. Могу се чак формирати и навијачки центри, отворени током читаве недеље који нуде разне облике игара, забаве, а посебно едукативне материјале, који обезбеђују место на коме ће навијачи међусобно да се упознају. Та врста објеката обезбеђује едукацију младих навијача и њихово повлачење са улице.

14 Ковачевић, Б. (2011). Друштво, насиље и спорт, у: Насиље и спорт – зборник радова са међународног научног скупа на тему „Млади и насиље у спорту у Републици Српској – Босни и Херцеговини и обезбеђење спортских догађаја“, Бања Лука, стр. 39.

Конкретан пример рада са навијачима представља програм РАФТАН (*Police and fans against hooliganism (in football)*) – Полиција и навијачи против хулиганизма започет октобра 2004. године, финансијски подржан од стране Европске комисије.¹⁵ РАФТАН је започет окупљањем стручњака из пет земаља (Бугарска, Аустрија, Финска, Румунија и Велика Британија), и има за циљ стварање материјала за учење и обуку који за тему има побољшање превентивних мера против растућег фудбалског хулиганизма, уједињеним напорима полиције, редарских служби, навијача, невладиних организација, локалне заједнице, педагога и новинара. Заједничким снагама створени су кодекси рада са навијачима и кодекс понашања навијача. Едукација навијача одвијала се у контексту интегрисаног програма спречавања насиља навијача, јер је неусклађен приступ могао довести до контра-продуктивних резултата. Координирана сарадња између полиције и тимова који спроводе наведене програме је од кључног значаја за дугорочну политику превенције насиља на фудбалским стадионима. Иако полиција и тимови имају различите методе, циљеви су идентични: смањење насиља у фудбалу. Оба партнера морају да разумеју улоге других и њихов допринос решавању заједничких проблема, посебно на спречавању напетости на дан фудбалске утакмице. Програм је дао добре резултате у земљама у којима се спроводио.

У припремама за Европско првенство у фудбалу 2012. године, пољска полиција је, осим развијања нових стратегија сузбијања хулиганизма и нових облика едукације сопствених снага, активно учествовала и самостално спроводила превентивне програме који су били усмерени на едукацију навијача, млађе популације, ученика средњих школа.¹⁶ Примера ради, програм „Хулиган“ се спроводио кроз низ предавања припадника полиције у средњим школама, у пратњи званичника и играча различитих клубова, чији су навијачи непријатељски расположени једни према другима. Други програм који је спроводила пољска полиција назван је „Отмени навијач“, намењен је млађим разредима средњих школа. Његови главни циљеви били су смањење хулиганског понашања на стадионима повећавањем свести ученика о правном контексту тог проблема, предочавању санкција за испољавање незаконитог понашања на фудбалским утакмицама, као и промовисању не насилне, позитивне подршке својим клубовима. Програм намењен ученицима млађих разреда средњих школа назван „Ја могу да подржим ЕУРО 2012“, био је спроведен пре почетка европског првенства у фудбалу и обухватао је, између осталог, сусрете ученика, фудбалера и припадника полиције. Ученицима су играчи преносили своја осећања о насиљу на фудбалским стадионима, а припадници полиције су говорили о санкцијама које се изричу за хулиганизам на фудбалским утакмицама.

ЕДУКАЦИЈА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Приликом поменутог посете челника УЕФА-е, истакнуто је да једна од најбитнијих мера у супротстављању хулиганизму, које Србија мора да предузме, јесте боља едукација полицијских службеника из третиране области, јер је одавно прошло време када је полиција просто реаговала на инциденте на фудбалским утакмицама и када је на њих реаговала искључиво репресивним мерама. Данас, полицијске јединице многих европских држава примењују модерне, проактивне тактике за чију примену је неопходно добро едуковано, опремљено и утренирано особље. Полицијски службеници који нису адекватно едуковани не могу да идентификују потенцијалне опасности и не могу да одреагују на одговарајући начин у датој ситуацији.

Први кораци ка специјализованој едукацији припадника полиције Републике Србије из области супротстављања фудбалском хулиганизму направљени су почетком 2011. године.¹⁷ Тада је, у организацији МУП-а Републике Србије, Канцеларије за пружање помоћи за размену информација ЕУ (ТАИЕКС) и Министарства унутрашњих послова покрајине Баден-Виртемберг, у Београду организован први семинар под називом „Борба против хулиганизма приликом одржавања спортских утакмица – употреба полицијске тактике“. Семинару је при-

15 Јанковић, Б. (2010). Превенција насиља на спортским приредбама, *Гласник права*, бр. 3/2010, Крагујевац, стр. 138.

16 Standing Committee (T-RV) – European Convention on Spectator Violence, 2009–2010 Annual Report of the Standing Committee, Part II – questionnaire on recent trends, Strasbourg, 2011, p. 13.

17 МУП Републике Србије (2011). Хулиганизам у спорту, *Полиција данас*, бр. 20, Београд, стр. 18.

суствовало 28 полицијских службеника – 14 припадника жандармерије и 14 полицијских службеника из подручних полицијских управа. Семинар се састојао из неколико области, а обраду тема током семинара вршили су полицијски службеници из Републике Немачке, односно покрајине Баден-Виртемберг. Обрађени су стратегијски приступи и Национални концепт приликом ангажовања полицијских службеника на фудбалским утакмицама као и концепт за покрајину Баден-Виртемберг. На почетку семинара, кроз тему „Структура и чињенице“, презентован је рад полиције Баден-Виртемберга, немачка фудбалска лига, као криминал повезан са фудбалом. У оквиру теме Национални концепт „Спорт и безбедност“ било је речи о размени информација о фудбалу, систему извештавања, смерницама за структуралну безбедност на стадионима, видео надзору и продаји алкохолних пића на стадионима, концептуалном акционом плану за фудбал у покрајини Баден-Виртемберг, локалном одбору „Спорт и безбедност“ и сарадњи са редарима. У оквиру теме „Коришћење формиранних полицијских јединица у контексту фудбалских утакмица“, презентована је организација и структура, опрема и заштитна униформа, чување доказа и притворске јединице. Учесници семинара упознали су се са структуром и чињеницама о немачким хулиганима, као и појединачним акционим плановима усмереним против тих група, структуром пројеката у вези са навијачима и искуствима са пројектима у вези са навијачима, задацима и оперативним смерницама за полицијске спотере и обуком полицијских спотера, а у оквиру теме „Концепције и искуства која се тичу ризичних навијача“. Такође, обрађене су и теме „Превентивне мере полиције против ризичних навијача“ (обавезна регистрација – у полицији, налози за забрану присуства приредбама/забрана боравка, ограничења путовања, мере у вези са регулисањем пасоша, забране на стадионима – смернице које се тичу уласка на стадион), база података полицијских спотера, база података „Насилни криминалци у спорту“ и „Специфично оперативно деловање код „високоризичних утакмица“ (опис локалних акционих планова, опис тактике поступања пре и након утакмице).

Последњи део едукације односио се на теме „Специфично оперативно деловање код „високоризичних утакмица“ и „Стратегијски приступ и концепти суочавања са оперативним инцидентима који се тичу фудбалских утакмица у ЕУ“. Семинар је допринео размени добре праксе и схватању концепта борбе против хулиганизма и он је добар путоказ којим смером би требало да се едукује српска полиција.

Да би се добила јаснија слика о едукацији полицијских службеника на плану супротстављања хулиганизму у Републици Србији, аутори текста су извршили анонимно анкетирање полицијских службеника интервентне јединице Полицијске управе Смедерево (њих 75) који имају искуства у обезбеђењу већих спортских приредби – фудбалских утакмица прве лиге Србије, које су као домаћини играли фудбалери ФК „Смедерево“. Испитаници су такође учествовали у обезбеђењу свих фудбалских утакмица између ФК „Црвена Звезда“ и ФК „Партизан“, а такође су били ангажовани и на обезбеђењу Универзијаде која је одржана у Републици Србији 2009. године, Европском првенству у рукомету 2012. године и на другим великим спортским приредбама.

Анализом добијених одговора уочено је да највећи број припадника наведене јединице у МУП-у Републике Србије запослен између 10 и 15 година, а да послове у самој јединици, скоро њих 60%, обавља између 5 и 15 година. То говори да искуство овој јединици не недостаје, што је позитивно, јер је оно битан фактор успешног извршења задатака. Без обзира да ли су завршили Средњу школу унутрашњих послова (45%) или курс за полицајца (55%) сви испитаници су се изјаснили да су током школовања имали одређену обуку везану за сузбијање грађанских нереда или обезбеђење спортских приредби. Проблематично је то што након запослења у МУП-у Републике Србије, њих 89% се изјаснило да у служби нису завршили посебне курсеве или обуке за сузбијање грађанских нереда или обезбеђење спортских приредби.

Слична истраживања спроведена на територији Полицијске управе Нови Сад показују још нижи ниво оспособљености полицијских службеника.¹⁸ У том истраживању је анкетирано 100 полицијских службеника. Добијени подаци показују да је њих само 25,81% заврши-

18 Величковић, П. (2012). Утврђивање оспособљености полицијских службеника полицијске управе у Новом Саду за обезбеђење спортских манифестација повећаног ризика, *Безбедност*, бр. 1/2012, Београд, стр. 41.

ло неки од курсева за извршење обезбеђења спортских манифестација повећаног ризика, а 74,19% њих није похађало наведени вид курсева. Подаци из оба истраживања указују да у српској полицији постоји проблем када је наведени вид едукације у питању.

У државама које се већ дуже времена сусрећу са проблемом хулиганизма успостављан је стални, континуирани, систем едукације полицијских службеника. Постављени су одређени стандарди које полицијски службеници морају да испуне да би се бавили обезбеђењем фудбалских утакмица. Такав пример је Велика Британија која је имала велики проблем са хулиганима, али која је проблем свела на минимум уз помоћ широког спектра мера, између осталих и квалитетном едукацијом полицијских службеника. Наиме, полицијски службеници се, након завршене одређене полицијске школе, у служби обучавају кроз три нивоа обуке, у зависности од послова јединице у којој су запослени, почев од базичне обуке за одржавање јавног реда (ниво 3), до специјализоване обуке која је више оријентисана на одређене специфичне обуке која се користи у деликатнијим ситуацијама (ниво 1).¹⁹ Полицијски службеници који су завршили било који ниво обуке могу бити распоређени у полицијским јединицама које одржавају јавни ред, укључујући и обезбеђења фудбалских утакмица, али они који не заврше минимално други ниво обуке не могу бити упућени на задатке ван територије коју његова јединица примарно покрива. Сви униформисани полицијски службеници завршавају основни ниво обуке који обухвата основна питања о јавном реду, а такође су обучени за извршење основних тактика, као на пример основних кордона који се користе за решавање ненасилних протеста. Наведени задаци се обављају у свакодневној радној униформи у којој свакодневно обављају, рецимо патролну делатност, док се задаци постављени на другом и трећем нивоу обуке извршавају у посебним интервентним униформама, са пратећом заштитном опремом. Други ниво обуке завршавају полицијски службеници који су претходно завршили трећи ниво обуке. Тај ниво обуке обухвата додатну обуку полицијских службеника у тактикама одржавања реда на јавним скуповима, посебно на фудбалским утакмицама.

Ниво 1 обуке представља највиши степен обуке који се односи на одржавање јавног реда. Тај ниво обуке завршавају полицијски службеници који су претходно завршили други ниво обуке и имају редовне и константне тренинге, који их подсећају са темама које обухвата други ниво. Они се обучавају за додатне специјалне тактике у спровођењу јавног реда, на својој територији или као испомоћ другим полицијским јединицама, унутар своје држава или у иностранству. Полицијски службеници на првом нивоу обуке могу да буду у саставу специјалних тимова намењених за супротстављање фудбалским хулиганима, као на пример истурени обавештајни тимови за прикупљање информација или тактичке групе за подршку, или јединице за оперативну подршку.

У едукацији припадника полиције се могу користити класични методи, али се мора „хватати“ и корак са напредним технологијама. Тако је на пример, пољска полиција у припремама за Европско првенство у фудбалу 2012, осим у примени нових тактика, увела иновације и на плану едукације својих припадника у супротстављању хулиганизму на предстојећем фудбалском првенству. Пољска полиција је добила уникатни симулатор који јој је помагао да њени припадници савладају умеће спречавања и растурања хулиганских нереда током фудбалских утакмица. Симулатор се може користити и код других насилних демонстрација, као и код претњи терористичким нападима. Симулатор је сличан оном који пилоти користе да увежбају разне критичне ситуације током лета. За пољску полицију тренажер је развила Виша полицијска школа у Шћећину заједно са компанијом „Aerospace industries“, која се бави развојем симулатора и тренажера за авио саобраћај.²⁰ У неколико сала опремљених компјутерима и мониторима, пољски полицајци су увежбавали, у виртуелној реалности, вештину да савладавају разјарену агресивну масу фудбалских хулигана. Симулатор има детаљно прецизне планове градова у којима су се играле утакмице Европског првенства 2012. године. Обука је омогућила, између осталог, идентификацију грешака и недостатака у акционим плановима руководиоца полицијских операција, планова сачињених као одговор

19 Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary (2009). *Adapting to Protest – Nurturing the British Model of Policing*, London, p. 93.

20 Како функционише симулатор може се погледати на: SDOP ETC-PZL Aerospace Ind., <http://www.youtube.com/watch?v=YaXSGZPUqbo>, 20. 2. 2013.

на кризне ситуације, тренутну реакцију система на направљене грешке, као и учење за рад у тимовима.²¹ Систем може истовремено да симулира понашање чак 15.000 особа, створи реалне услове и омогући развијање способности да полицијски службеници на креативан начин пронађу решења и донесу веома брзе одлуке у стресним ситуацијама. Истраживање и развој тог полицијског „антихулиганског” симулатора финансирало је Министарство науке Пољске и коштало је 1,8 милиона евра. Обука на овом симулатору започета је у фебруару 2012. године у Вишој полицијској школи у Шћећину, где су се иначе полицијске јединице спремале за ЕУРО 2012.²²

Презентована врста обуке има низ предности у односу на класично увежбавање на терену.²³ Број потребног људства за реализацију симулације је мањи од оног када би се вежба изводила на терену. Поред људства, овој врсти симулатора није потребно и сва пратећа опрема, моторна возила, пиротехничка средства и друга средства која се ангажују на стварним вежбама. У теренској обуци могућност повређивања учесника је веома велика, док је код симулатора готов искључена. Поред тога, опрема која се користи у теренским условима није потребна када је у питању симулатор, чиме се опрема чува од непотребног хабања, а на тај начин се штеди и финансијска средства.

Савремени трендови обуке посебну пажњу посвећују заштити животне средине, па се током симулација не користе средства која могу нанети штету њеним атрибутима. Затим, дужина трајања активности симулације најчешће је мања од теренских вежби. Време као метеоролошка појава је фактор који није могуће у теренским условима увек предвидети, али ни подесити тако да одговара условима вежбе. У симулацијама се омогућава подешавање временских услова у зависности од потребе и жеље организатора вежби.

Међутим, обука на симулатору има одређене недостатке. Ма колико да је у питању модерна технологија, она не може до краја приказати реалну ситуацију на терену. То је посебно изражено у ситуацијама када полицијски службеник зна да може бити повређен или да може изгубити живот, када је ниво адреналина веома висок и услед којег појединци могу панично реаговати. Поред тога приликом рада на симулатору често је фокус учесника симулација усмерен ка томе да беспрекорно реше ситуацију, да немају материјалних или људских губитака, што није циљ симулације. Циљ стручног оспособљавања је да се увежбају процедуре, а не да се сви проблеми реше.

ЗАКЉУЧАК

Досадашња пракса многих европских држава је показала да само предузете репресивне мере у супротстављању фудбалском хулиганizmu не могу допринети смањењу овог проблема. Превентивни рад на његовом решавању, у који су укључене различите институције и појединци, последњих година показао је веома добре резултате. То је дуготрајан посао који захтева складан и континуиран рад свих учесника. У оквиру превентивних стратегија требало би се наћи посебно место у раду са навијачима. Тај сегмент превентивног рада у Републици Србији је потпуно запостављен. Том раду се морају посветити сви сегменти друштва, посебно клубови, који чини нам се, имају велику заслугу за тренутно стање фудбала. Посебно се у борби против малолетничке делинквенције и насилног понашања младих у фудбалу, мора се успоставити синхронизовано дејство свих релевантних чиниоца: породице, школе, центра за социјални рад, полиције, тужилаштва, судија за малолетнике, здравствених установа. У том погледу, васпитни утицај образовних институција се мора интензивирати. Наставни кадар би заједно са педагошким службама требао превентивно деловати и скренути пажњу младима о неприхватљивости насиља у школи и на фудбалским утакмицама, јер се оно системом спојених судова трансферише и на остале области друштвеног живота. На жалост, у

21 Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie na Konferencji SRC11, <http://www.wspol.edu.pl/d/start/1167-wysza-szko-policji-w-szczytnie-na-konferencji-src11>, 20. 2. 2013.

22 Simulator to train Polish police for Euro 2012, <http://www.kyivpost.com/news/world/detail/113173/>, 10. 2. 2013.

23 Јуришић, Д. (2011). Компјутерске симулације као интегрални део система планирања и организације спортских догађаја, у: *Насиље и спорт – зборник радова са међународног научног скупа на тему „Млади и насиље у спорту у Републици Српској – Босни и Херцеговини и објезбеђење спортских догађаја“*, Бања Лука, стр. 409.

Србији не постоје примери рада у са навијачима, па према томе у наредном периоду један од кључних задатака шире друштвене заједнице, а посебно полиције, јесте сачињавање програма за едукацију навијача у циљу супротстављања фудбалском хулиганизму.

Такође, едукација припадника полиције који се баве проблематиком фудбалског хулиганизма представља веома битан фактор на решавању елаборираног проблема. Да би се успешно обављали наведени послови, требало би стално бити у тренингу, стално усвајати новине, како у раду своје јединице, тако и у сазнањима о понашању навијача. Међутим, као што се могло видети из истраживања, у Републици Србији не постоји континуирани систем едукације за супротстављање хулиганизму на фудбалским утакмицама. Такође, из истраживања се могло видети да велики број полицијских службеника није уопште едукован о третираној проблематици. Дакле, у полицији Републике Србије, у наредном периоду, требало би оформити континуирани систем обуке, кроз који ће морати да прођу сви припадници који су укључени у супротстављање хулиганизму на фудбалским утакмицама, припадници Жандармерије, Полицијске бригаде, али и интервентне јединице полиције које су састављене од полицијских службеника који иначе обављају редовне полицијске послове унутар полицијских испостава широм Србије. Наведени припадници би након завршене обуке добили сертификате, без којих не би могли да обављају наведене послове. Ради се о бројки од неколико хиљада полицијских службеника који су ангажовани приликом обезбеђења фудбалских утакмица. Посебно је важно да се сертификати, односно лиценца обнавља на одређени број година (нпр. 3–5 година), односно да полицијски службеници буду континуирано едуковани током читавог радног века. Све напред наведено допринеће да се хулиганизам на фудбалским стадионима, као и на улицама широм Србије, сведе у друштвено прихватљиве оквире.

ЛИТЕРАТУРА

1. Adang, O., Brown, E. (2008). *Policing Football in Europe*, Politieacademie Apeldoorn.
2. Величковић, П. (2012). Утврђивање оспособљености полицијских службеника полицијске управе у Новом Саду за обезбеђење спортских манифестација повећаног ризика, *Безбедност*, бр. 1/2012, Београд, 24–55.
3. Вулетић, Ж., Илић, А., Милојковић, Б. (2009). Модел геотопографског обезбеђења употребе јединица полиције при интервенцији на успостављању нарушеног јавног реда и мира у већем обиму, *Безбедност*, 50(1–2), стр. 329–354.
4. Јанковић, Б., Милојевић С. (2011). Међународна полицијска сарадња у борби против насиља на фудбалским утакмицама, у: Сузбијање криминала у оквиру међународне полицијске сарадње – зборник радова са научно-стручног скупа са међународним учешћем, Тара, 149–159.
5. Јанковић, Б. (2010). Превенција насиља на спортским приредбама, *Гласник права*, бр. 3/2010, Крагујевац, 129–154.
6. Јуришић, Д. (2011). Компјутерске симулације као интегрални део система планирања и организације спортских догађаја, у: Насиље и спорт – зборник радова са међународног научног скупа на тему „Млади и насиље у спорту у Републици Српској – Босни и Херцеговини и обезбеђење спортских догађаја“, Бања Лука, 406–416.
7. Ковачевић, Б. (2011). Друштво, насиље и спорт, у: Насиље и спорт – зборник радова са међународног научног скупа на тему „Млади и насиље у спорту у Републици Српској – Босни и Херцеговини и обезбеђење спортских догађаја“, Бања Лука, 38–46.
8. Миленовић, Ж. (2012). Образовање у функцији сузбијања насиља навијачких група на фудбалским утакмицама, *Безбедност*, бр. 1/2012, 7–24.
9. Milojević, S., Janković, B. (2011). Proactive approach of the police in combat against football hooliganism, in: Archibald reiss days – thematic conference proceedings, Academy of criminalistic and police studies, Belgrade, 737–747.
10. Милошевић, Г., Милашиновић, С. (2011). Насиље навијачких група у Србији и криминалитет малолетника, *Теме*, Ниш, бр. 2/09, 495–510.

11. МУП Републике Србије (2011). Извештај о раду МУП-а Републике Србије за 2010. годину, Београд.
12. МУП Републике Србије (2011). Хулиганизам у спорту, Полиција данас, бр. 20, Београд, стр. 18.
13. SDOP ETC-PZL Aerospace Ind., <http://www.youtube.com/watch?v=YaXSGZPUqbo>, 20. 2. 2013.
14. Simulator to train Polish police for Euro 2012, <http://www.kyivpost.com/news/world/detail/113173/>, 10. 2. 2013.
15. Standing Committee (T-RV) – European Convention on Spectator Violence, 2009–2010 Annual Report of the Standing Committee, Part II – questionnaire on recent trends, Strasbourg, 2011.
16. Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary (2009). Adapting to Protest – Nurturing the British Model of Policing, London.
17. Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie na Konferencji SRC11, <http://www.wspol.edu.pl/d/start/1167-wysza-szkoa-policji-w-szczytnie-na-konferencji-src11>, 20. 2. 2013.